

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»**

з теми **«СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПОРТИВНИХ МОЛОДІЖНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ НА ГАЛИЧИНІ»**

Виконав: здобувач вищої освіти
освітньої програми «Тренер з видів
спорту»
спеціальності 017 Фізична культура і
спорт
заочної форми здобуття вищої освіти
Босак Віктор Миколайович

Керівник: Гуска М.Б., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри спорту і спортивних ігор
Рецензент: Боднар А. О., кандидат
педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри теорії і методики фізичного
виховання

Кам'янець-Подільський, 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ГАЛИЧИНІ	6
1.1. Сокільський рух як складова історичного розвитку слов'янських народів	6
1.2. Причини та передумови становлення українського сокільства на західноукраїнських землях.....	10
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	17
2.1. Методи дослідження	17
2.2. Організація дослідження	19
РОЗДІЛ 3. СОКІЛЬСЬКИЙ РУХ У ГАЛИЧИНІ ЯК ПРОВІДНА ЛАНКА УКРАЇНСЬКОГО СПОРТИВНО-ГІМНАСТИЧНОГО РУХУ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ.....	20
3.1. Формування й еволюція сокільського руху в Галичині	20
3.2. Заснування січових спортивно-гімнастичних товариств	31
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. У цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров’я нації» відзначається, що сьогодні в Україні склалась критична ситуація зі станом здоров’я. Це явище зумовлено цілою низкою об’єктивних причин: зниженням матеріального добробуту значної частини населення, погіршенням екологічної ситуації, недосконалістю інфраструктури охорони здоров’я, збільшенням навчального навантаження учнівської молоді, відсутністю сформованої системи культури здоров’я в суспільстві. Існуюча система фізичного виховання не задовольняє потреби населення у фізичному розвитку. Тому не випадково в останні роки з’явилося чимало праць, присвячених пошукові шляхів його вдосконалення. Одним із таких шляхів є вивчення спадщини минулих поколінь у цій сфері.

Проголошення незалежності України дало поштовх до вивчення цієї теми. Зокрема, у працях І. Андрухова [1], О. Вацеби [7], О. Винничука [9], В.Кравця, Є. Приступи [32], Ю. Сливки [39], Б. Трохим’яка [50], А. Сиви [42] проаналізовано діяльність молодіжних та спортивних товариств, клубів, гуртків, секцій, команд у XIX-XX століттях. Проте потреба у подальшому вивченні та осмисленні цього процесу не втрачає актуальності й сьогодні, оскільки згадувані дослідники розглядали переважно історичні аспекти цієї проблеми, її ідеологічні засади, зв’язки з національно-визвольним рухом.

Об’єкт дослідження – процес фізичного виховання молоді в Галичині.

Предмет дослідження – принципи, засоби, форми, зміст фізичного виховання молоді Галичини.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування ставлення та розвитку спортивних молодіжних організацій на Галичині.

Завдання дослідження:

1. Визначити причини та передумови зародження молодіжних спортивних організацій на західноукраїнських землях.
2. Дослідити основні принципи, засоби, форми фізичного виховання

молоді.

3. Виявити специфічні особливості організації фізичного виховання молоді в Галичині.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення спеціальної літератури і документальних джерел; історичні: історико-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний, ретроспективний; системно-функціональний аналіз.

Наукова новизна отриманих результатів. Уперше здійснено наукове дослідження соціально-економічних та ідеологічних передумов формування й розвитку фізичного виховання на Галичині. Встановлено роль Сокільського руху в історії слов'янських народів; узагальнено причини та передумови виникнення українського сокільства на західноукраїнських землях. Встановлено, що спільними рисами в утворенні як сокільського, так і січового руху було утворення із невеликого гурту (сокільський – у Львові, січовий – у покутському селі Завалі) і за короткий час розрослися у великі і широко розгалужені організації. "Сокіл"-батько і «Січ»-мати – два основні вогнища української руханки в Галичині на початку ХХ ст. Окрім них ще до початку першої світової війни існували товариства й гуртки – туристичні, пластові й стрілецькі.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Теоретичне значення. Отримані результати досліджень можуть бути корисними при розробці лекційних курсів та програм підвищення кваліфікації для здобувачів вищої освіти факультетів фізичної культури.

Практичне значення. Основні положення і висновки можуть бути використані в процесі фізичного виховання учнівської та студентської молоді, а також у процесі викладання теорії і методики фізичного виховання, історії фізичної культури на факультетах фізичної культури ЗВО України.

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної роботи обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету

імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 09–10 квітня 2025 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи магістра висвітлені в одній науковій статті. Тема: «Сокільський рух в історії слов'янських народів» у Збірнику матеріалів наукових досліджень студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Факультет фізичної культури.

Структура роботи. Роботу викладено на 65 сторінках, з яких 59 основного тексту, вона містить 5 таблиць. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, та списку 60 використаних літературних джерел.

ВИСНОВКИ

Аналізуючи розвиток фізичного виховання на Галичині з кінця XIX ст. до кінця 30-х років XX ст., можна зробити такі висновки:

1. Процес виникнення, становлення та розвитку західноукраїнського спортивно-гімнастичного руху цього періоду ще недостатньо висвітлений у радянській та сучасній українській науковій літературі. Діяльність спортивно-гімнастичних товариств здебільшого замовчувалася або подавалася однобічно. Окремі дослідження 60-70-х років XX ст. були обмежені ідеологічними рамками та відсутністю доступу до джерел. Початки цього руху припадають на кінець XIX – початок XX ст., і важливою його рисою була національна основа розвитку. У Галичині функціонували польські, українські, угорські, румунські, єврейські та німецькі спортивні товариства.

2. Перші українські спортивно-гімнастичні організації, що виникли наприкінці XIX ст., стали невід’ємною складовою національно-культурного відродження. Вони відігравали ключову роль у патріотично-військовому вихованні молоді, а їхні члени становили основу українських військових формувань першої половини XX ст. Український спортивно-гімнастичний рух Галичини включав сокільські, січові (пізніше лугові), пластові організації та спортивні товариства. Попри автономність, вони гуртувалися навколо ідеї української державності, формуючи потужний рух, що поєднував фізичне виховання з національною ідеєю.

3. Провідним напрямом був сокільський рух, який спирався на чеські традиції й поставив собі за мету гармонійний фізичний та духовний розвиток молоді. Напередодні Першої світової війни в Галичині діяло понад 900 сокільських товариств із близько 33 000 членів. Серед засновників і лідерів руху були Василь Нагірний, Володимир Лаврінський та Іван Боберський, який став провідником і теоретиком українського тіловиховання.

4. Важливою базою розвитку були села. Тут особливо активно діяли «Січ», «Сокіл» та «Луг», що займалися фізичним вихованням, військовою підготовкою, культурно-просвітницькою та протипожежною діяльністю.

5. Аналіз експертних оцінок (N=20) підтвердив, що ідеологічна місія «Сокола» (національно-патріотичне виховання, M=4.85) була пріоритетною для його еволюції, переважаючи розвиток фізичної культури (M=4.20). Висока узгодженість думок ($V \leq 18.2\%$) свідчить про надійність даних. Ключовим фактором трансформації руху в міжвоєнний період визнано політичний тиск польської влади (M=4.90). Експерти також надали надзвичайно високу оцінку сприянню мілітаризації руху (M=4.75), що підкреслює його військово-патріотичну роль. Вплив на сучасну фізичну культуру оцінено помірно (M=3.30). Отже еволюція «Сокола» була зумовлена стратегічною необхідністю національної та військово-патріотичної консолідації в умовах бездержавності, а не лише спортивними потребами.

6. Українські спортивні товариства, які виникли на початку XX ст., розвивалися переважно у рамках національних структур, хоча деякі входили й у польські спортивні об'єднання. Така подвійність дозволяла урізноманітнювати діяльність, розвивати масовість і добиватися спортивних досягнень. Найбільш популярними видами спорту були футбол, легка атлетика, гімнастика, лижний спорт, бокс, волейбол, теніс, гокей, шахи.

7. Важливу роль відігравали й пластові організації скаутського типу, які поєднували фізичне та національно-патріотичне виховання, часто у воєнізованих формах.

8. Осмислення досвіду розвитку спортивно-гімнастичного руху Галичини дає можливість використати його для сучасного відродження фізичної культури й спорту в Україні, зокрема у процесі формування національної моделі фізкультурно-спортивного руху в умовах демократичного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрухів І. О. Західноукраїнські молодіжні товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Луг». Івано-Франківськ, 1992. 80 с.
2. Биков О.М. Організаційно-правові засади січового руху на Галичині крізь призму державотворчої діяльності Кирила Трильовського // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. № 79. Ч.1. С. 17-22. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.2>
3. Боберський І. Вартість тілесного – ОРО виховання. Сокільські Вісти. Львів, 1939. Липень. Ч. 7.
4. Боберський І. Нові шляхи до тілесного виховання. Львів, 1911.
5. Боберський І. Українське сокільство (1844–1939). Львів, 1939. С. 5.
6. Вацеба О. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху. Івано-Франківськ, «Лілея – НВ», 1997. 230 с.
7. Вацеба О. Сокільський рух в Галичині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. (ідейні та організаційні аспекти). Нація і спорт: Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна». Ред. кол. Є. Приступа та ін. Львів, 1991. С. 25-29.
8. Винничук О. Історико–педагогічні аспекти розвитку фізичної культури. Тернопіль.: АСТОН, 2001.
9. Внукова О. Вплив фізичної культури та спорту на формування української національної ідентичності в кінці ХІХ–першій половині ХХ століть. Соціальна робота та соціальна освіта, 2024, 2 (13): 237-243..
10. Галичина – український здвиг за матеріалами архіву Степана Гайдучка: [Альбом] / Авт. ідеї Л. Крип'якевич; упоряд. Ю. Николишин, І. Мельник; літ. редактор І. Лемко. Львів: Апріорі, 2014. 268 с.
11. Гірна, Н. М. Морально-педагогічні настанови івана боберського. Редакційна колегія, 2023, 37.
12. Гогоць, В. Д. Сокольська гімнастика як чинник забезпечення рухової активності школярів. Редакційна колегія, 2023, 85.

13. Городиська Н. Українські військові традиції кінця ХІХ–початку ХХ ст.: товариства «Сокіл», «Січ», «Пласт». Збірник тез ІІ Міжнародної наукової конференції „Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки“, 2022, 40-42.

14. Губчак М. Спомини про початки нашого «Сокола» // Сокільські вісти. 1929. Вересень. Ч. 9. С. 5–6.

15. Гуменюк С. Діяльність сокільських товариств у міжвоєнний період з 1920 по 1939 роки. Історія фізичної культури і спорту народів Європи, 2022, С. 28.

16. Дацюк І. Виникнення українського спортивного товариства «Сокіл» та його діяльність наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Нація і спорт: матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 80-річчю СТ «Україна». Ред. кол. Є. Приступа та ін. Львів, 1926. С. 46–49.

17. Дашкевич, І. Його творець Роман. Товариство «Луг» і його творець Роман Дашкевич До 100-річчя з часу заснування руханково-спортивного товариства (1925). Львівщина в 2025 році. Знаменні і пам'ятні дати краю [Текст], 2025, 102.

18. Дугчак І. Участь українських молодіжних товариств у культурно-просвітницькому та громадсько-політичному житті Буковини другої половини ХІХ–початку ХХ століть. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія, 2025, 61: 34-41.

19. Ємчук Оксана; Ийслуу Аліна. Архівні джерела та інформаційні ресурси біографічних досліджень з історії українського спорту. Архіви України, 2021, 2: 65-84.

20. Жарський Е. Зимові Олімпійські Ігрища. Життя і Знання. 1936. С. 94-95.

21. Копач І. З моїх сокільських споминів: на 40-літній ювілей українського «Сокола». Львів: Накладом «Сокільських Вістей»; 1934. 15 с.

22. Кравець, Н. П. Еміграції, ГДВП. Постановка проблеми та її актуальність. Після Першої світової війни, Української революції 1917–1921

рр. десятки тисяч найактивніших українських громадян, передусім вояків українських армій, опинилися в еміграції. Значна їх частина пере-бувала в Чехословаччині, де здобувала освіту в українських та. ББК 63.3 (4 УКР) В 53, 2023, 29.

23. Левицький К. Історія політичної думки галицьких українців від 1848 р. до 1914 р. К. Левицький. Львів, 1926. 720 с.

24. Лисий В. Січовий рук в Тернопільщині // Гей там на горі «Січ» іде!..Пропам'ятна книга «Січей». Зібрав і упорядкував Петро Трипольський. Едмонтон, 1965. С. 194-196.

25. Маковецька, Н. Є. Роль і значення Кирила Трильовського в юридичному оформленні українського січового руху. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2024, 5.86: 447-451.

26. Мозола Р., Вацеба О. Діяльність Степана Гайдучка як приклад прагнення до єдності фізичного і духовного виховання молоді в Галичині. Тези доповідей III-ї регіональної науково-практичної конференції «Роль фізичної культури в здоровому способі життя». Львів, 1992. С. 121-123.

27. Нагірняк, А. Я. «Національно-організаційні засади формування українського стрілецтва на початку XX ст.» Військово-науковий вісник 26 2016 С. 120-131.

28. Нагірняк, Андрій. Громадсько-політична діяльність К. Трильовського у Східній Галичині (кін. XIX-перша пол. XX ст.). Старожитності Лукомор'я, 2023, 2: 32-38.

29. Панфілова, Тетяна. «Юнацько-молодіжні, культурно-освітні та спортивні товариства Галичини (XIX ст.).» Проблеми гуманітарних наук. Історія 34 (2014): 123-133.

30. Папенко, Є. «Діяльність українського молодіжного товариства Сокіл у галузі гімнастики та спорту наприкінці XIX-початку XX ст.» Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія 4 (2014): 37-40.

31. Приходько, М. М. Компаративний аналіз польського гімнастичного товариства Сокіл та української організації Сокіл в першій чверті ХХ ст. Вісник аграрної історії, 2021, 35-38: 36-43.

32. Про виховуюче значінє Січий // Отаман: календар для народа на рік 1905. Коломия, 1904.– 36 с.

33. Савчук Б. Український Пласт (1911–1939 рр.). Івано-Франківськ, 1996.

34. Савчук, Б., Колибаб'юк С. «Надбання українського зарубіжжя з вивчення історії молодіжних організацій Галичини кінця ХІХ-30-х років ХХ ст.» Схід (2010).

35. Салтан, Наталія. «Гімнастично-спортивна діяльність товариства «Сокіл» наприкінці ХІХ–на початку ХХ ст.: Сокіл прагне виховати здорове тілом і душею молоде покоління Української нації. Десять заповідей українського «Сокола». Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура 44, 2025. 16-23.

36. Сливка, Ю. Ю., Панфілова Т. О. «Юнацько-молодіжні, культурно-освітні та спортивні товариства Галичини (ХІХ ст.).» Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Гуманітарні науки 12. 2014. С. 75-80.

37. Сова А. Діяльність Степана Гайдучка в «Українському спортовому кружку» Академічної гімназії у Львові (1906–1910). Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність/гол. ред. Ігор Соляр, 2021, 216-233.

38. Сова А. Іван Боберський: суспільно-культурна, військово-політична та освітньо-виховна діяльність: монографія; Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України; Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського; Центр незалежних історичних студій. Львів, 2019. 512с.

39. Сова А., Тимчак Я. Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції / за наук. ред. Євгена Приступи. Львів: ЛДУФК; Апріорі, 2017. 232 с.

40. Сова, Андрій. «Спортивні товариства села Уличне напередодні Першої світової війни». Дрогобицький краєзнавчий збірник вип. 2 (2015): 28-41.
41. Сова, Андрій; Романюк, Михайло. Іван Боберський—визначний український суспільно-культурний і військово-політичний діяч. Український історичний журнал, 2023, 6: 116-132.
42. Соломія, Г. Н. Постать івана боберського у творчій спадщині едварда жарського. ББК 74.04 я43 Р 64, 2024, 176 с.
43. Солопчук М. С. Історія фізичної культури та спорту. Кам.-Под. : Абетка, 2001. 136 с.
44. Солопчук М. С., Боднар А. О., Солопчук Д. М. Всесвітня історія фізичної культури і спорту. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута»», 2016. 132 с.
45. Спорт і національне відродження // Матеріали Всеукраїнської науково конференції, присвяченої 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського. Львів, 1993.
46. Традиції фізичної культури в Україні: зб. наук статей За заг. ред. С.В. Кириленко, В.А. Старкова, А.В. Цьося. Київ: ІЗМН, 1997. Ст. 62-74.
47. Трофим'Як, Богдан. «Сокільсько-січові товариства у просвітньо-фаховій підготовці української молоді Східної Галичини в кінці ХІХ—на початку ХХ ст» Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: педагогіка 2 (2007): 64-71.
48. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний руху у Західній Україні (з початку 30-х років ХІХ ст. до 1939 р.) Навчальний Посібник. Б. Є Трофим'як. Київ :ІЗМН, 1997. 424 с.
49. Українська тіловиховна традиція / гол. ред. Андрій Сова. Львів, 2020. Вип. 1. 128 с.
50. Українські Січові Стрільці (1914–1920). Репринте відтворення з видання. Львів, 1935; Слово 1991. С.8.
51. Франко Т.І. Історія і теорія руханки. Коломия - Львів, 1929 С. 54.

52. Церковник С. І. Правові основи регулювання та функціонування молодіжних спортивно-просвітницьких організацій у Східній Галичині з 1848 по 1939 роки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право, 2024, 1.81: 97-103.

53. Хітрова Т. Роль преси українських січових стрільців в національно-визвольному русі Запорізького краю. Рекомендовано до друку вченою радою факультету української філології та журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені ВГ Короленка, 2024. 139 с.

54. Яричевський С. Мої спомини про «Сокіл»у Львові. Сокільські вісти. 1929. Ч. 9.

55. Halys J. Pilka nozna w Polsce. Tom 1. – Krakow: Krajowa Agencja Wydawnicza. – 262 s.

56. Hazena szczypiorniak. Przepisy qier. – Warszawa, 1930. – 92 s.

57. Iwanicki M. Oswiata i szkolnictwo ukrainskie w Polsce latach 1918–1939. – Siedlce, 1975.

58. KsienqaPamiatkowa poswiecona 35–leciu dzialalnosci 1939. – 548 s.

59. Piasecki E. Atletyzm a wychowanie. – Lwow, 1902. – 9 s.

60. Sova, Andrii; Romaniuk, Mykhailo. I. Boberskyi--a prominent Ukrainian socio-cultural and military-political figure. Ukrainian Historical Journal/Ukraïns'kij İstoričnij Žurnal, 2023, 6.